

rojnemeyo kulturî yo 15 roje NEWPEL

01-15 oktobre 2011

Hûmare: 14

newepel@hotmail.com

Vaya / Fiyat: 1 TL

Netîce ALTUN

Ez wazena şima rê behsê gêrayîşê ma yê Îranî bikerî. Ma di cenî tenya, bi bawerîya îngilizkiya xo, bê şinasîyêk, kewtî raye. Aşmê temmuzî de ma des-pancê rocî uca vîyarnayî. Badê ke ma çend rocî Urmîye de mendî, dima ra ma rocêk şî Mahabad û gorê Qazî Mehemedî zîyaret kerd. Rocêk ma waşt Tebrîz bi-vînim û ma Tebrîz de gêrayî. Ma wextê xo yo bîn zî Tehran de derbas kerd. Şaristanêko nufûsê xo des milyonî ra zêdeyêr û modern û antîk têdest de. Seba reyêka bine Îsfehan, Qûm, Senendec û Kirmanşan hêvîyê ma yê. Her şaristan bi awayêko bîn bal anceno û weş o. Her cayê Îranî erciyayê dîyayîşî yo, la çîyo tewr weş o yo ke ti sîstemêkê çîyayî vînena. Sîstemêk ke her kes behs kenê la kes tam nêzano. Yan ma zaf nêzdê ye yan zaf dûrî ye ey ra. Baş o ke merdim bizano gelo cenîye Îranî, mêrdeyê Îranî se kenê, çî hîs kenê, hal û wextê xo ra keyfweşê ye yan nê,

“Ma di cenî şîy Îran ra gêray...” Gêrayîşê Îranî

yan zî sîstemê xo ra memnun ê yan nê? Kurdê Îranî se kenê? Rewşa înan çî ya, keyfe înan rewşa înan rê yeno yan nê? Sey cenîyêk û sey kurdêk bala min gelêk çî antî û ez hêvî kena do bala şima zî bianco ke nîmeyê Kurdistanî de yan zî kîştâ ma de dewleta farisan de çî qewimîyeno... 4

“Mi va qey ez veşaya...”

Rindê BECERÎKLÎ

Panc emrî veşay. Ez nêzana çî kesî bîy, vengê înan senî, çimê înan çî reng, fikrê înan çî teba bî. Panc emrê ke ez nêzana kilm yan derg bîy, miyanê asinanê kilîtkerdeyan de veşay, bîy komê esteyanê veşayan. Esteyê ke kewtê tēmîyan, bîyê yew quça wayîrê panc emran, wayîrê panc dadî û panc babîyan. U ez nêzana wayîrê çend tutan, way û birayan bîy... 5

Waştîşê Kurdan gesellschaft für bedrohte völker

Roja 18.09.2011 de bajarî Almanya Göttingen de bi nameyî “Sûriye de serrewedartişî şarî û perspektîfî ameyeyî semedî kurdan” yew konferans viraşt. Peynî konferansî de tayê qerarî gêriyay û semedî raya pêroyî û taybetî zî Almanya û dewletanî Ewropa beyan kerdî.” 3

Muzeya Şermî

Nadîre G. ALDATMAZ

Lewê îşliga Mazlumî de kincê Ferhat Kurtay û hevalanê xo bîy. 6

Reywana Şewe

Bedrîye TOPAÇ

Dayê va “Ti senîn a?”
Mi vat, “Ez zaf rind a. Ti mi qet meraq meke.” 6

Aversîyayîşî Medenîyetî

Îsmail GUVEN

Medenîyet, kokê xo erebkî yo û çekuya “medîne” ra vira-zîyayo. 7

Dîyarbekiro Panoramîk

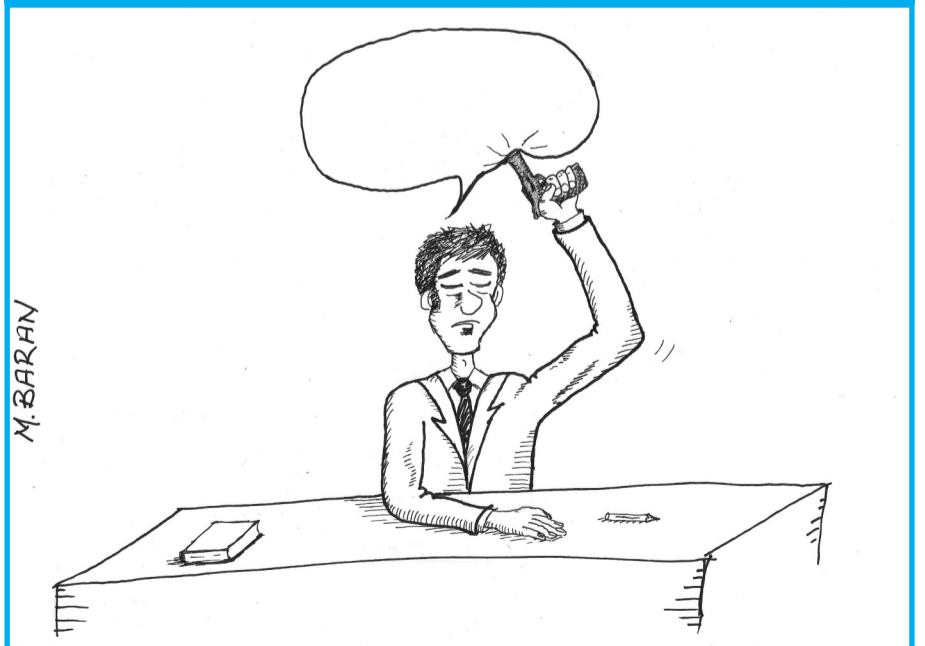
Diyarbakir serê yew rasteyî de yo ke no raste kenarê rojhilatê wareyê bazaltî yê Qerejdaxî yo û 100 metre Newala Dîjle ra berz o.

Şaredariya Şaristanê Girdî yê Dîyarbekirî seba turîstanê xerîban û cayîyan “Rehberê Gêrayîşî yê Dîyarbekirî” bi kurdkî, tirkî, îngilzkî û erebkî hazir kerd. 3

Diyarbakir serê zaf eştîyanî tarîxî yê Mezopotamya fahê rojî de şivan bîyo. Koppa tewr berzê Minatîqa Qerejdaxî tîvama qey Şaristanî de bîyo yew. Qerejdaxî ke rojînanê hasîrî yê nê şaristanî benewo yew koyêde valînkî o. Berzîya xan Tikîla Kolubusîyî de 1957 metreye ya. Platoyê bozaltî se bi lîvanê nê yewînanî viraşîyo hîştê rojîwanî de reseno bi Reyê Dîjle. Anîthewayê nê şaristanî bejayî yo. Hammunan no şaristan zaf germ o libelê zimistanê se seba ke koyê Torosêkê rûnîlatê hîştîyê vîyê serîlî yê vakurî bîrîne se gorê bi anîthewayî bejayîye hîştî sermî vîyareno. Sebîna ewbendê ke nê şaristanê payîzînan de viraşîyê sey Anîthewayê

KARİKATURE

Mucahîd BARAN

EDÎTORÎ RA

Roşan LEZGÎN

Eke zaf dûrî nêbo yan karê mi ecele nêbo zafê reyan mîyanê şeherî de ez wenê-nişena mînbûs yan otobuse, ez xo rê peyatî gêrena.

Tayê rojan, ez ver û verê rayîrê trêne ra şina semtê Ofîse yan eynî rayîr ra agêrena. Bitaybetî hela şanî, peyê dêsê semtê Batikentî de, ez vîna ke qefle bi qefle xortê ma yê tern û tezeyî dorê xetê trênê de esrar şimenê. Zafê înan emrê xo des-pançês yan vîst serre yê.

Cayo ke ez behs kena, mîyanê semtê Ofîse û papûra ke verê berê qolordî ra şina Batikent, o mîyan de yo. Wina korîdorêk, da-vîst metre hîra û qasê 250 metreyî kilometre derg. Hetêk de lojmanê îstixbarat û efseranê artêşa tirkan estê, heto bîn de zî apartmanê sîteyê Batikentî yê. Orte ra xetê trêne vîyareno. No rayîr bineyke metruk o, zêde kes piro nêşino nêno. Ge-ge yew-di kesî semtê Ofîse ra acor hetê Seyrantepe, Senayî û Huzurevlerî ser yenê yan zî cor de şinê hetê Ofîse ra.

Xortê ma yê tezeyî wina qefle bi qefle, di-hîrê kesî, çar-panç kesî, şeş-hewt kesî binê dêsê sîteyê apartmananê Batikentî de ronîşenê. Yew dulikê kola yan awe xo mîyan de ronanê. Mi nêzdî ra bala xo nêdayo ser, la ez vana qey, hawayê nargîle yew bêj cîhaz virazenê û bi dore pê esrar şimenê. Heto ke dêsê eskerîye yo, esker nobete gêno. Yanî verê çimê eskeran de, verê çimê teşkîlatê îstixbaratî de xortê ma esrar şimenê.

Neke tena nê korîdorê metrukî de, esas, hêgayo ke mîyanê semtê Seyrantepe û taxê Rezan de yo, vereşanêk ra dest pêkenê hetanî destê sibayî, ê doran ra zî kome bi kome esrar şimenê. Muheqeq sewbîna cayan de zî şimenê la mi nê bi çimê xo dîyê.

Ez her game wazena şerî înan reyde qisey bikerî la ez zana ke tu havila mi nêbena.

Qanûnen ramitîş, rotîş, xo ser o çarnayîş û şimitîşê esrarî suc o. Cezayê xo giran o. Labelê wina aseno ke dewlete qayîl a ke xortê kurdan esrar bişimê, coka qet mudaxele nêkena.

Rojêk ez verê xetê trêna ra şiyêne semtê Ofîse. O korîdoro metruk de, hewna çar-panç komê xortan ke her kome çar-panç kesî bîy, wina verê dêsî de tirûnc dabi, esrar şimitene. Nê xortan ra qasê 20 metreyî wet,

goşeyê dêsî de, serê kuçeyêkê tengekî de ke merdim hetê Batikentî ra uca ra vîyareno şino Ofîse, yew mînbûsa polîsan vindarta bî. Çend polîsî zereyê mînbûse de çend hebî zî teber ra bîy. A roje zî parqê Koşuyoluyî de, verê abîdeyê heqanê merdiman de çend rêxistinanê sivilan derheqê aşîti û aramîya welatî de beyanat dayêne çapemenîye. Mi zana ke polîsan seba înan serê kuçeyî tepîştî.

Mi veng ro polîsan kerd, mi va, "Nê xortê ke binê dêsî de ronîşte yê, şima vînenê?" Agêray ê hetî ser, ewnîyay. Dima, yewî va, "Se bî, çi esto?" Mi va "Nê xortê tern û tezeyî ha esrar şimenê. Esar qedexe yo, qanûnen şimitîşê ey suc o!" Bi mi huyayî. Va, "O hoo! Dê hela biewnî aqilê xo ra. Ma zî va qey ti se vanî. Esas çîyo tehluka sîyaset o bira, wa nêkewê sîyaset, esrar çiyê nêbeno. Eke ma heme esrarkêşan dekîn hepis, ka hende ca esto birayê mi?..."

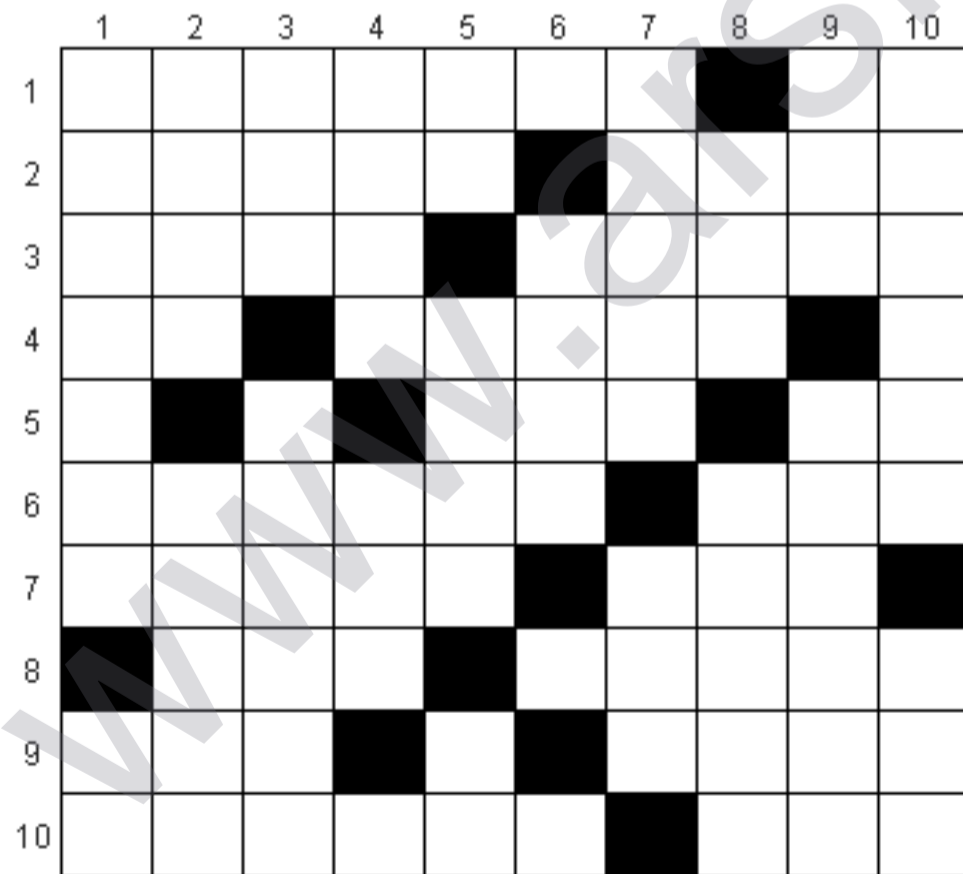
Sîyaset ra qestê înan xebata kurdayetîye bî helbet. Yanî wazenê ke xortê kurdan fek kurdbîyayîşê xo ra veradê, wa qetûqet esrar bişimê.

Dewleta tirkan; wezîfedar û selahîyetdaranê na newlete tim bi nê çimî ewnîyayê ma ra, tim muameleyê dewleta tirkan kurdan reyde wina bîyo. La ma!

Ferhengek

- agahî** (m): haber
ameye (n): 1)gelecek
 2)gelir, hasılat
aramî (m): sukûnet
ardim (n): yardım
aver (n): ileri
averşiyayîş (n): ilerleme, gelişme
bêj (n): çeşit
bertil (n): rüşvet
çayê: neden, niçin
çekdar, -e: silahlı
dês (n): duvar
duşt (n): karşı
goştgiran, -e: ağırcanlı
hele (m): an, lahza
kariger, -e: etkin
keyber (n): kapı, evin önü
nakokî (m): çelişki
nêrdewane (m): merdiven
ol (n): din
palike (m): basamak
papûre (m): şose, otoyol
pawitene: korumak
paytext (n) : başkent
peyatî: yayan
peymanê (m): antlaşma, sözleşme
peyser: geri, gerisingeri
pozxinîye: asik suratlılık
qesmer, -e: soytarı, şakacı
quçe (m): yığın, yığıntı
rayapêroyî (m): kamuoyu
rêxistine (m): örgüt
sayê ke: sanki
serban (n): çatı
solix (n): soluk, nefes
şaristan (n): kent, şehir
tewr: en
wele (m): kül, toprak
wendekar, -e: öğrenci
wendox, -e: okur
werd (n): yemek, aş
werdene: yemek
yewbiyayîş (n): birlik

X A Ç E P E R S

ÇEPA-RAST

- 1-** Rojnameyê kirmanckî (zazakî) – Surot, çehre
2- Lajê emike – Çiyê ke zelzele û laserî beno sedemê zararê pîlî
3- Ohet ser, ohem ser – Hêrsin, hêrsok
4- Herfê bêvengî yê "êruge" – Wucud, govde
5- Nebatêko sey pîyazî – Bend, bendik
6- Paytextê Xirvatîstanî, Eksê "cêr"î
7- Madeyê kungkerdişî – Tuj, guzin
8- Veng – Çuwe, şive
9- Tu, alî – Qumça, sedefe
10- Arîstoteles – Eksê "ya/belê"yî

* * *

- 7-** Afatêk – Çiyêk ke leze şikêno
8- Nameyê muşterek yê kîmya, fîzîk û matematîkî – çi rey, qetîyen
9- Homa, Heq – Şamike, balcana sûre
10- Prestîj, qedr û qîymet – Çi wext, çi mehal

Cewabê Hûmara Verêne

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	B	E	Y	I	S	E	B	E	N	A
2	A	L	A		E	Z		S	E	Y
3	B	E	R	Z		A	P		F	E
4	I	Q		E	Z	B	E	T	E	
5	J	E	H	R			L	E	L	E
6		D	I	D	A	N		R	E	F
7	V	A	Ş		M	A	R	T		Û
8	A	R		K	A	M	D	E	R	
9	T		M	A	D	E		L	Ê	N
10	E	Ş	Î	R	E		C	E	M	A

CORA-CÊR

- 1-** Hewnê ... (Kitabê Munzur Çemî yo) – Tewranîye
2- Kede, rence – Palas
3- Rewa, nem – Vîndîker-dişê qabîliyetê nuştîşî

- 4-** Îşkence – Heceya peyêne ya "moral"î
5- Linge – Berhem, çiyê ke merdim bi xebate ano meydan – Sembolê sterînî
6- Edebîyatkar

Waştîşê Kurdanê Sûrîye

Ganî Almanya, YE û Amerîka bi Tirkîya û muxalefetê ereban yê Sûrîye verba heqanî kurdan, peymanê îmza nêkerê. Nêbeno ke persê Sûrîye teslîmî Tirkîya bibo. Tirkîya wazena herêmi de “yew hêzî qorikerdişê îslamî-sunî” bîyaro orte, no rid ra Tirkîya nêşkên mabênçîyê zî bikero.

Seyîdxan Kurjij (ALMANYA)

Roja 18.09.2011 de rêxistinî paştgirîya şaranî ke binê gefî de yî (GfbV), bajarî Almanya Göttingen de bi nameyî “Sûrîye de serrewedartişê şarî û perspektîfî ameyeyî semedî kurdan” yew konferans virast. Dawetkerdişî GfbV ser o temsîlkarî partî û rêxistinî sivilan yê Kurdîstanê Rojawanî yê Almanya no konferans de hadre bîy. Peynî konferansî de tayê qerarî gêriyay û semedî raya pêroyî û taybetî zî Almanya û dewletanî Ewropa beyan kerdî.

Goreyî agahîya temsîlkaranî partîyanî kurdan aşma edara 2011 ra nat Sûrîye de 2600 muxalîfî bi destî çekdaranî hukmatî ameyî kıştîş, 20.000 kes biyê birîndar, 20.000 kes ameyî girotiş û hendê 11.000 kesî zî koçberî Tirkîya û Lubnanî biyê. 20,4 mîlyon nufûsê Sûrîye ra mileto yewin ereb î, bi 2-3 mîlyon mîletê didin kurd î û xercî înan asurî-aramî, turkmen û çerkezî zî estî. Sûrîye hetî olî ra zî heterojen a. Sûrîye de bisilmanî sunî, bisilmanî elewî, mesihî, êzidî, îmamî, bahaî, durzî û cuhî estî.

Partî û rêxistinê kurdan hukmatî Sûrîye ra wazenê ke ganî verba muxalîfan şidet û teror bîyero vindarnayîş, leşkerîya xo tepîya banco qîşla, azadîyê fikrî û çapamenî bîyero garantî kerdîş. Pêro qanûnî ke semedî kurdan vecîyaybî bîyerî îptal kerdîş. Bi taybetî îdareyo nenormal ke 1963 ra nat rameno, wedariyo. Semedî qanûno bingeyî ganî yew konferansa netewî viraziyo. No qanûno bingeyî de ganî heqî netewî yê şarê kurdî û heme heqî şarî asurî-aramî, turkmen û çerkezan, heqî olî yê mesihî, êzidî, îmamî, bahaî, durzî û cuhîyan

bîyerî garantî kerdîş. Dînî kurdan, êzidîtiye ganî sey yew dîno xoser bîyero qebulkerdîş.

Partî û rêxistinê kurdan hukmatî federal yê Almanya û dewletanî Yewîya Ewropa ra zî wazenî ke ganî ambargoyî verba Sûrîye biramnî, Sûrîye ra petrol nêgirî, konsolosanî Sûrîye welatanî xo ra teber bikerî, Sûrîye ya eleqeyanî xo yê siyasî û aborî qut bikerî. Ganî Almanya, YE û Amerîka bi Tirkîya û muxalefetê ereban yê Sûrîye ya verba heqanî kurdan, peymanan îmza nêkerê. Nêbeno ke persê Sûrîye teslîmî Tirkîya bibo. Tirkîya wazena herêmi de “yew hêzî qorikerdişê îslamî-sunî” bîyaro orte, no rid ra Tirkîya nêşkên mabênçîyê bikero. Xercî nayê zî Tirkîya verba kurdan û mesihîyan yew polîtîkaya nedoste ramnena.

Serekî GfbV Tilman Zülch va, heta nika bajarani girdan yê Sûrîye Şam û Heleb de mitîngî gird nêbîy, çike hama muxalafet sistemê polîtîk yê îslamî ya ameyeyî ser o vînayê xo eşkera ifade nêkerdo.

Radyoyê Vengê Hewramanî Abi

Kurdîstanê Başûrî de bi nameyê “Radyoyê Vengê Hewramanî” radyoyêk abi.

Şarîstanekê Xurmalî ke girêdayeyê qezaya Helebçe ya bajarê Silêmanîye de roja 27.09.2011 de bi nameyê “Radyoyê Vengê Hewramanî” radyoyêk abi.

Radyoyê Vengê Hewramanî, radyoyêko xoserbiyaye, yanî girêdayeyê tu dezgeyêkê hukmatê nîyo. Merasîmê akertişî de qaymeqamê Helebçe û muawîne walîyê Silêmanîye zî amade bîy.

Seke yew zanayene qismêko muhîm yê Hewramanî keweno miyanê sînorê Kurdîstanê Rojhelatî ke binê destê dewleta Îranî de yo, la qismêk zî miyanê sînoranê Kurdîstanê Başûrî de yo. Şarê merkezê Helebçe û tayê şarîstanekê sey Şarezor, Xurmal û Bîyare hewramî yê.

Emser yew kanalê televîzyonî ke bi lehçeya hewramkî weşane keno zî abibi.

Seke yew zanayene, miyanê lehçeyanê kurdkî ra tewr zaf hewramkî (gorankî) û kirdkî nêzdiyê yewbinan ê.

Çar Ziwanan de Rehberê Gêrayîşê Dîyarbekirî

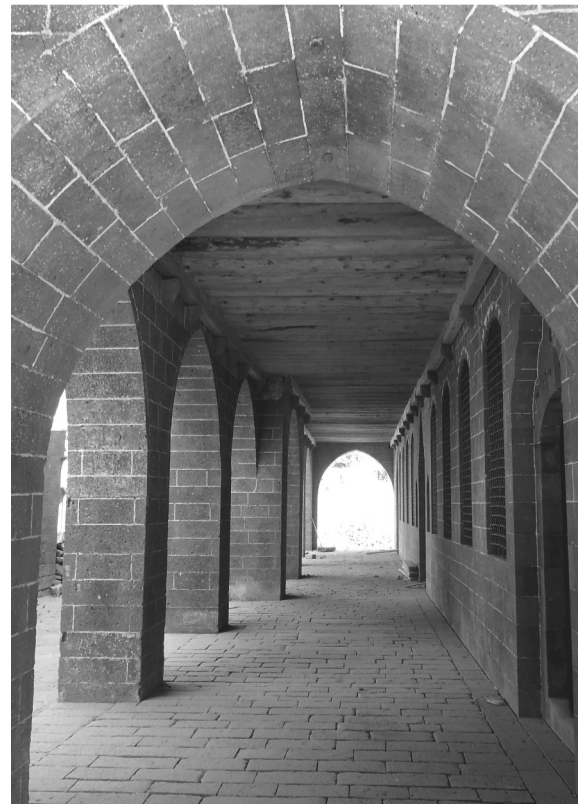
Serekîya Dayîreyê Kultur û Turîzmî ya Şaredariya Şarîstanê Girsî yê Dîyarbekirî seba turîstanê xerîban û cayîyan “Rehberê Gêrayîşî yê Dîyarbekirî” bi kurdkî, tirkî, îngilzîkî û erebkî kerd hazir. Kurdkî zî bi lehçeyanê kurmanckî (kirdaskî), kirmanckî (zazakî) û sorankî ameyê hazir kerdene. Rehberê gêrayîşî ra 11.000 teneyî çap biyê. 63.000 teneyî zî kartpostalî amade kerdê.

Rehberê Gêrayîşî de pêro qezayanê Dîyarbekirî ra resimê kalîteyînî, melumatê tarîxî, xususîyetanê kultur, şar û mitbaxa Dîyarbekirî ûsn. ca girewto.

Rehberê Gêrayîşî ra 1.000 hebî bi kirmanckî, 3.000 hebî bi kurmanckî (kirdaskî), 1.000 hebî bi sorankî, 3.000 hebî bi tirkî, 1.000 hebî bi erebkî û 2.000 hebî bi îngilzîkî ameyê çap kerdene. Rehber, paket de yew rotene (10 TL), zereyê her paketî de kî 21 hebî kartpostal û 4 ziwanan de kî hîrê broşurê cîya-cîyayî derheqê dengbêj, camî û dêranê Dîyarbekirî de estê. Rayber hetê şaredariya şarîstanê girsî ra fînanse bîyo. (Çime: DêrsimInfo)

Dêrê Surp Gragosî yê Dîyarbekirî Newe ra Keweno Fealîyet

DÎYARBEKIR - Dêrê Surp Gragosî yê armenîyan ke Dîyarbekirî de yo û cîhan de katedralanê tewr girdan yê alemê xirîstîyanan ra yew o, badê 30 serran newe ra keweno fealîyet. Dêr serranê 1980an ra nat bêwayîr mendbi, heme serban û gelek qismê ey rijîyabîy û bibi xirbeyêk. Dêr nika hetê beledîyanê Dîyarbekirî û Weqfa Surp Gragosî ra yewo restore kerdene. Xebata restorasyonî ke di serrî verê cû ra dest pêkerda, bi hawayêko pêt dewam kena.

Vartkes Ergün vano, badê 30 serran reya verêne ma roja 23 oktobre 2011 de reya verêne dêrê Surp Gragosî yê Dîyarbekirî de ke Rojhelatê Mîyanênî de dêro tewr gird o, ayîn kenê. Ayîn de do serpis-kopos (sermetran) Aram Ateşyan serkiye bikero. Karbidestê dewlete û hukumetî zî do beşdarê nê ayînî bibê. Û Armenîstan ra zî do grûbêk hunermendî çarçewaya aktîvîteyanê merasîmê akertişê dêrî de vejîyê sehnê.

Gêrayîşê Îranî

Netîce ALTUN

Ez wazena şima rê behsê gêrayîşê ma yê Îranî bikerî. Ma di cenî tenya, bi bawerîya Îngilizkîya xo, bê şinasîyêk, kewtî raye. Aşmê temmuzî de ma des-pancê rocî uca vîyar-nayî. Badê ke ma çend rocî Urmîye de mendî, dima ra ma rocêk şî Mahabad û gorê Qazî Mehemedî ziyaret kerd. Rocêk ma waşt Tebrîz bivînim û ma Tebrîz de gêrayî. Ma wextê xo yo bîn zî Tehran de derbas kerd. Şaristanêko nufûsê xo des milyonî ra zêdeyêr û modern û antîk têdest de. Seba reyêka bîne Îsfahan, Qûm, Senendec û Kirmanşan hêvîyê ma yê. Her şaristan bi awayêko bîn bal anceno û weş o. Her cayê Îranî er-cîyayê dîyayîşî yo, la çîyo tewr weş o yo ke ti sîstemêkê cîyayî vînena. Sîstemêk ke her kes behs keno la kes tam nêzano. Yan ma zaf nêzd ê yan zaf dûrî yê ey ra. Baş o ke merdim bizano gelo cenîye Îranî, mêrdeyê Îranî se kenê, çî hîs kenê, hal û wextê xo ra keyfweş ê yan nê, yan zî sîstemê xo ra memnun ê yan nê? Kurdê Îranî se kenê? Rewşa înan çî ya, keyfe înan rewşa înan rê yeno yan nê? Sey cenîyêk û sey kurdêk bala min gelêk çî antî û ez hêvî kena do bala şima zî bianco ke nîmeyê Kurdistanî de yan zî kîştâ ma de dewleta farisan de çî qewimî-yeno...

Eke şima biwazê Kurdistanê Tirkîya ra şêrê Îran (Kurdistanê Rojhelatî), şima ewilî şinê Wan, dima ra şinê Geve. Û ewca ra zî şima şinê berê Esendere, yanî sînor. Yan zî dîrek Wan ra şima benê esparê otubusa fîrmaya "Best Van"î û dîrekt şinê Urmîye de benê peya. Eke şima cenî bê, laçeka şima ganî hedre bo, paçê şima zî milderg bo. Çîyo ke bala şima bianco, hetanî Geve û badê Geve ray xerepnaya ya û karkerî ser o şuxulyenê, yan zî xora berbat a. Çîyo bîn, sînor de, ewilî polîsê tirkan, dima ra zî polîsê farisan, rîyê înan tîrşû-tehl, pasaportê to kontrol kenê. Seke peyê sînoran de cenetî pa-

Paytextê Komara Kurdî Mahabad

Baş o ke o sînor ke beynateyê ma de ameyo antene bêro wedartîş û Kurdistan tewr tay kurdan rê beranê xo akero.

wenê. Seke ti înan ra meftayê cenetî wazenê. Hetê tirkan ra nuştî ke "Komara Tirkîye Laîk a". Hetê Îranî de zî nuştî ke "Komarê Îranî ya Îslamî". Serê koyê hetê Îranî de resmê Xumênî, yê tirkan de resmê Atatürkî esto.

Ne Tirkîya laîk a, ne Îran komarêka îslamî ya. Ne o tepeyo ke resmê Atatürkî ser o yo yê tirkan o, ne zî o ke resmê Xumênî ser o yo yê farisan o. Ne polîsê farisan nê yê tirkan welatê xo pawenê. Orteyê Kurdistanî de sey Greenwichî goreyê zerrîya xo di hebî dewletan xo rê xêzêk anta (nameyê ci sînor nayo pa la sînorê çî yo, seba çî ameyo antene zaf trajîk o), û vato no perrê Kurdistanî ma rê, o per zî şima rê.

Dima ra, kurdê ke biwazê Geve ra şêrê Urmîye, mesela, dewletê xo ra seke şinê dewletêka bîne, nasnameyanê xo nîşanê bekçîyanê welatê xo danê. Bekçîyêk (notirvanêk) faris o, yew tirk. Bekçî bi awirêko bêdeb awnêno to ra. Vano çî karê to esto şaristanê bînan de, mi ra destûr biwaze?...

To nê zebanîyê cehnimeyî derbas kerdî û berê Esendereyî peyê xo de verda, rayêka zaf dûze, û heşînayîyêk dest pêkena. 45-50 kilometreyî badê cû, ti resena Urmîye. Şaristanêko bi darûber û hêşîn, pak, mîmarîya xo weşe. Ti bawer nê-

kena ke ti nîm saete verê cû Geve de bîya. Seba ke sîstem bedelîya nişka ra însanî, keyeyî, nûştayî, hetta awirê însanan bedelîyênê. Erebayî (maşînî) seke filmanê hîris serrî verê cû ra erzîyayê teber. La zereyê înan de cenîyê weşîkê xo ra bawerî. Ahmed Arîf vano "lingêka ma feza de, linga bîne de çaroxe". Yê farisan zî wina yo. Nakokî erzîyenê her ca ra. Cenîyê sergi-rewteyî la full makyajkerdeyî. Cenî her ca de şuxulyenê la goreyê dewletê înan qîymetê înan çîni yo. Hetta goreyê qanûnanê Îranî ra vanê eke ti bi erebayê xo bidê mêrdeyêk ro, ti 90 hezar pere cirm danê wayiran. La eke ti bidê cenîyêke ro, ti 45 hezarî danê. Raşt yan zûr a, ez nêzana la ma di wendekaranê kênayan yê Zanîngeha Tahranî ra bîle persa. Înan tenê bi xem-

gînî va, "Ma baş nêzanê, la heqê cenîyan zaf çîni yo tîya."

Çarşî de mêrdeyî bi qotanê modernan burî û porviraşteyî, keynayê topixberzî û xemelnayeyî awnêne yewbînan ra. Her kes behs keno ke, polîsê exlaqî (cenîyê çarşebkerdeyî) yenê, keynayê ke bala înan ancenê, înan dekenê ereba û benê, pê kaxizek danê înzakerdîş ke do reyêka bîne xo baş girê bido. Her kes behsê ajanan û qereqolanê ke yew nêzano çî ca de yê keno. Ma ra vatêne, "Polîsî şima berê, do yew nêzano şima çî ca de yê û beno ke şima serrêk badê cû vecîyê orte yan zî qet nêvejîyê..." Dewleta Îranî xofêko pîl dekerdo mîyanê mîletî.

Ma derheqê Îranî de qederek zî behsê çîyanê weşan bikerim. Mesela, ti eşkena sey cenîyêk bi sereyê xo bigeyrê û şêrê her ca, bê xofê tacîz yan zî tecawizî. Ti şarê ewcayî ra pers bikerê, vanê beno ke polîsî to ra şik bigêrê û to bigêrê bine çimî, la tacîz-tecawiz çîni yo. Xortê ciwanî modern aysenê la cenî heme zaf viraştê û weşîk ê. Şaristanê înan zaf pak ê û bi darûber ê. Banê înan hetê mîmarî û estetîkî ra rindek ê. Cayê tarîxî tede zaf ê. Otelî û werd zaf vayî nîyê.

Hem seba musulmanîye Îran de kamjîn şekil de ya, muhîm o ke merdim Îranî bivîno, hem zî seba ke Kurdistan, dîrokê Kurdistanî û rengê kurdan ewca paweyê dîyayîşê ma yo. Baş o ke o sînor ke beynateyê ma de ameyo antene bêro wedartîş û Kurdistan tewr tay kurdan rê beranê xo akero. Hetta bekçîyê farisan û tirkan û ereban bizanê ke ê verê berê ke serê koyî de nîyayo ro de bîlasebeb vîndenê.

Mezela Qazî Mehemed, Sedrî Qazî û Seyfî Qazî

Derdê Homayî

Mehemedê Mela Cemîlî zaf qeş-mer o. Çî bela bêro ey sereyî ser, hêrsê xo Homayî ra vejeno.

Yew roji lajêkê ey holiki ra gî-neno erd ro, sereyê ey şikêno. Mehemed tîfingê xwu gêno nano azmên ra. Vano, ez Homayî kişena.

Dewijî vane, "Awa rîyê tu ri-

şaya. To aqilê xwu vînd kerdî? Ti kewtî gune, Homayî hete xelasa to çin a."

Mehemed vano, "Aqil medê mi. Ez heqdar a..." Vano, "Ey cemat, ez roji ponc wextî nimajê xo fewt nêkeno, ferzê Homayî pêrun ana ca. Qey xebata mi ey ra nêasena? Ey belayê xwu mi sawuta. Leyîrey ra mi ra hal û karê ey bela dayîş o. Ey

rê bes! Wext û zeman de yew qatira mi day vîndkerdîş. Keyê mi ricna. Enka zî sereyê lajêkê şikî-yayo. Ha mireno! Ez qandê xwu ra bêzar bîyo, ez bêçare mendo. Ez merg ra xirabêr bîya. Ey het xebata mi xabata golala gî ya. Roj bi roji ez peyser şona. Qeder û qismetê mi wederîyayo. Qet ez bider nêgeyreno.

Hacî Mehmedê Gomayîj vano, "Aw çî veng o?" Mîlet vano "Ayo kafir Mela Cemîlî tîfing na Homayî ya." Hacî Mehmed vano, "Mi çimê Mehmedî werdo, eke zano Homa esto, wa tîfing pano." Dat Meheye-dîne Mela Xalîfî zî vano, "Çimanê mi bidîyênî bikiştî, ma pêro ti ra bixelisnayêne."

Mistefa GOMAYIJ

Raywanîya Piranê Mi

Rindê BECERÎKLÎ

Dayîka mi vatêne merdim îna bêar o ke museno her tewirê zilm, xezeb û rezîliye. O wext ez hema newe tutîye ra vejîyabîya, sereyê nêrdewana emrî de bîya. Her ke ez palikêk ra resnayêne palika bîne, mi vatêne qey ez newe ra dinya virazena. Gonîya ciwanîye girêyena, merdimî xapênena. Merdim vano qey qewetê xo qîm keno û eşkeno dinya pêro xirabî, zilm, xezeb û rezîliyan ra bişuwo.

Dayîka mi resabî palikanê peyênan, dîbî, îna vatêne. Zilm zî, xirabî zî, xezeb zî dîbî. Ewro ez xo dana versîya nê vateyanê ke o wext mi înan ra zincî tadayêne. Vengê mi nêreseno aye la ez hewna zî vana "Belê dayê! Merdim museno her tewir çiyê teberê îsanîye..."

Wexto ke mi eşnawit panc merdimî zereyê yew rînge de veşayê, ma vera televîzyonî de sifreyî ser o bîy. Ma bêhûmar reyan weniştîbî nê rîngan. Eke merdim bikero pêser, ma bi rojan zereyê înan de mendbîy. Roja ke ma newe niştîbî ci, ma rê bineyke xerîb amebî. Destê ma, zerrîya ma dejabî, nefesê ma birîyabi. Badê cû ma musaybî nê rînganê ke nika panc canî zereyê xo de kerdbî esteyê

veşayeyî.

Ma îna serê sifreyî de niştê ro, televîzyon ra xeberan goşdarênê. Vayêko qasê helmê adirî veşnayox rîyê ma pêruna ra vîyart. La va nêvîniyeno. Yeno û şino. Xo dima çî verdeno xo de çî beno, pêro çimî nêvînenê. Ko çike mi dest de bîye, werd tede bi, la awirê mi televîzyon ra kilît bibî.

Yew quça asinî uca de asayêne. La mi zanayêne ke quça esteyanê veşayan zî mîyanê ê asinan de ya. Asin veşabi, esteyî veşaybî... La werd koçike de pabeyê mi bi ke ez biresnî cayê ey. Dayîka mi nêvatbî merdim museno zilm zî? Ez zî musabîya! O zilmo ke mi vera ey de sere wêdartbî.

Yew hele, mi va qey ez veşaya, esteyê mi mîyanê a quça asinî de mendê. Guneyê mi bi esteyanê mi ame. Ez uca de

bêkes û bêwayîr mendbîya. Rîyê mi veşabi, çimê mi helîyaybî. Dayîka mi tirba xo de bermayêne vatêne "Kênaya mi rîveşaya, çimhelîyaya yena mi het!" Seke qebhetê mi bo, ez şermayaya. Mi nêwaşt dayîka mi mi îna bivîno. Badê cû, a hele xo helêka bîne ra girê da, cayê hela verêne de vewre varaye esteyanê min ê veşayan ser, bîy serdin. Dima varan vara, wisar ame. Esteyê mi mîyanê quça asin û esteyan ra vejîyay, goşt girewt, ez bîya gane.

Mi koçika xo nêna ro, zaf wext mi dest de mende. Mi esteyî mîyanê quça asinî de verday û nalayîşê koçika xo qedêna. Neke tena nalayîşê koçike qedênayîş, niyetê mi estbi ke ez werdişê xo dewam bikerî. Mi nêva la "bêarî"ya îsanîyayîşê mi va "Ti nêveşaya, ti nêmerda. Ê esteyî to ra zaf dûrî yê. Ti werdê

xo biwere, çimkî heyat qey to dewam keno hema..."

La qaso ke bêarîya îsanî mi de esta hende zî îsanîya îsanî mi de esta. Ez koma her dîyan a. Hetanî ke piranê fekê mi resa madeyê mi, qey hende wext musayîşê mi xo veşna û ez menda rut û zit?

Panc emrî veşay. Ez nêzana çî kesî bîy, vengê înan senî, çimê înan çî reng, fikrê înan çî teba bi. Panc emrê ke ez nêzana kilm yan derg bîy, mîyanê asinanê kilîtkerdeyan de veşay, bîy komê esteyanê veşayan. Esteyê ke kewtê tēmîyan, bîyê yew quça wayîrê panc emran, wayîrê panc dadî û panc babîyan. Panc waştîyê înan estbîy, zerrîya înan zî mîyanê ê asinan de veşaybî. Û ez nêzana wayîrê çend tutan, way û birayan bîy...

Pêro, pêsero mîyanê asinan de veşay, helîyay. Gama ke helîyay, ez nêzana ziwanê kelemçeyanê destê înan de, kilîtê ke asinî înan ser de qefilnayê bibîyêne û bivatêne senî qîray, va se. Kes ney la ê kelemçeyî, ê kilît û asinî belkî xo ra bişermayê, qey înan biveşê. Çimkî ê îsan nîyê, nêmusayê zilm û xezebî...

Pranê mi raywanîya xo tamam kerde û resa cayê xo. Vateyê mi zî qedîya.

Ma key musay her tewirê zilm, xirabî û xezebî? Ma key sere na ro îsyankariye?

Deyîrbaz!

Murad CANŞAD

Embazê ma Bîranîn, herçiqas têla sipîye pira çin a zî hema-hema çewreserre esto. Yewero goştgirana o, qame ra hebêk kilmek. Qirmîçanê dormeyê çiman ra mebo, merdim vano qey da-hîrisserre yo.

Hîrê-çar nameyê xo estê. Mîyanê keyeyî de yew name, mîyanê dewe de yewna name, nasnameyî ser o nameyêna. O, nê hîrê-çar nameyan pêro-pîya îdare keno! Cî-yakarîya nêfîşneno mîyan! Ma het nameyê xo "Bîranîn" o. Mi wina veng danê ci.

Kanîreş ra dewa Ereba ra yo. O yo ke vano, Ereba berza-berz gilê koyî ra ya.

Deyîrbazêko tamam o embazê ma yo delalî. Repertuwarê xo zî repertuwar o. Kirmanckî, kirdaskî, tirkî... Bi tirkî her deyîra winasîye vano ke ti vana qey elemanê "Yurttan Sesler Topluluğu"yê tirkan o. Bi xo kirdas o la seba ke kirmanckî ra zaf hes keno, hîna zêde bi kirmanckî vano. Xora kewto ver kirmanckî musayo, zaf weş zî qisey keno.

La mi qet nêdîyo ke deyîrbazê ma yê delalî hetanî peynî, rast û durist, deyîrêk vata û tamam kerda. Heme deyîrê xo nêmcet ê. Yê hemîne zî vateyê ci vurnayê, çekuyê winasî pêardê ke merdim şaş û pêşaş maneno.

Bi tirkî deyîrêk esta: "Vay vay vay vay

tosuno / (...) İpek mendil kirlenmiş / Gönder yar yıkasino..." Ey na deyîre wina çarnaya yan zî fehm kerda: "Köpek mendil sallasin / Gönder yar yıkasino!..."

Nêmeyê xo kirdaskî nêmeyê xo tirkî, deyîrêka xo ya menşure esta. Çimeyê ey kam o, ez nêzanena. La ez texmîn kena ke o bi xo yo. Ey ra teber yewna kes nêşkeno hetê şekl û mana ra çekuyanê winasîyanê ecêban bîyaro pêser. Na deyîra xo ya menşure bi terzê dengbêjan vano. Dest erzeno kerrika goşî, çiman qemîtneno pêra:

"Penîrê zozanaaa

Zozanê çiyayê Şerafettin dağlarında

"Way way way way
Way way nîna nîna
Ma vey dên welê şima..."

Ez bivaja, hema hîna zêde pêlê sîtemkarîye yenê ci. O wext dest bi "Nîna nînnayê" keno. Vano, "Teres baykê keynûn û, nîna nîna yê / Kenya qic ma nidûnû, nîna nînnayê..."

Mi vat ke ey hetanî peynîye, raste-rast, caran deyîrêk nêvata û tamam nêkerda. Deyîrbazê ma yo hêca tîya de zî westayîya xo nawneno û na deyîre wina vano:

"Kutik baykê keyna noo, nîna nînnayê
Keyna qic ma nêdano, nîna nînnayê..."

gezer üç beş iki ayaklı ceylan, sanırım geçen yıl bu zamanlardı..."

Çend pêlê zerrî ê daîmîyî estê. Çi wext ê pêlî ameyî ci, dest bi deyîranê kirmanckî keno.

Wexto ke pêlê xem û kederî ameyî ci, dest û sere xo ver de beno û ano:

"Ez niweş aaa
mîyûn ciilûn diii
Ti şew ruej mi hoo-
nûn diii..."

Pêlê coş û heycanî ke amey ci, sey sergovendan cayê xo de reqisîyeno:

Muzeya Şermî ya 12ê Êlule

Nadîre G. ALDATMAZ

Weqfê Azê 78î Anqara de muzeyê kerdîbî ra. Mi na xebere wendîbî. La ez nêşîbî û nêdîbî.

Ewro ez û hevalade xo pîya şîme. Muze, "Çağdaş Sanatlar Merkezi" de kerdîbî ra. Bînade girs a, hîre-çor qatin a. Eke kewtîme zere, hetê çepî de mi standê Newepelî dî. Ez zaf şa bîya û hûmarê peyênê ke nê-kewtîbî mi dest, mi ê girewtî, kerdî binçengê xo û dest bi fete-lîyayîş kerd.

Qatê binî ra heta qatê corî kesê ke 1971 ra na het amê kiştene fotograf, nuşte û kincê înan tede rafîşte yê.

Fotografê Deniz Gezmîşî ra bizê (bigîre) heta ê Uğur Kaymazî teder ê. Kamê ke derbeya 12ê adare û 12ê êlule dima amê kiştene û bîyê vîndî, bi şîr û mektubanê xo, bi fotograf û kincanê xo yê gonîya qirmîçikine, bi cixara xo ya peyêne, pêro uca de bî. Kesê ke xo bi xo fiştê darde, xo vesnayê...

Fotograf û nuşteyê qatê binî de ke mi nîyadayî û qedênayî, vejîne ere qatê corî. Di-hîrê gamî ke nêrdewan ra şîne odêde girse bîye, bêkeyber û bêveng bîye. Fotografî têpeyde nayîbî ro. Hebê roştî eştîbî cî. Sayê ke

zerê sinife de nîstê ro, hên jê talebanê biaqil ê, hên rindek ê, hên semt ê. Tayê hona doman ê, tayê rî-huyayîş, tayê pozxinî yê. Sayê ke pêro kî bi bêvengîya xo veng danê. Venga heqî, venga edaletî danê. Verê coy kî nêheqîya ke bi înan kerda ayê vanê.

Hepisan ra mektubî rusnayê ma û pîyê xo rê. Tayîne xebere weşîya xo daya, tayîne kî xatirê xo wasto dardekerdene ra ravêr. Nê mektubî mi zaf cayan de wendîbî. Zaf kî berbaya ez. La nika nêwazena ke biberbî. Çîmanê xo kena pir ancîya kî nêberbena.

Nê mektubî mi zaf cayan de wendîbî. Zaf kî berbaya ez. La nika nêwazena ke biberbî. Çîmanê xo kena pir ancîya kî nêberbena.

estbî. Kincê verênî yê Îlhan Erdostî bî. Îlhan Erdost wayîrê weşanxaneyê "Sol Yayınları" bî. Kitabî çape kerdêne. Serra 1980 de rîyê nê kitabû ra Îlhan pê girewtîbî. Keye ra heta hepisxaneyê Mamakî dayîbî piro. Bi pirodayîş verê çîmanê birayî de kiştîbî. Pantolonê Îlhanî o ca de rafîşte bî. Sero di-hîrê dilopeyî gonî bîye. Gonî rind bîbî huşk, serran ra tepîya xo çarnaybî rengê qewa. Pantolonî qirmîçik bî, hetê peyî ra kî çer bîbî, bellî bî ke bi pirodayîş çer bîyê. Şîrêde keyna kî, a ke o wext hona domane bîya, leyê kinca de darde kerda. Mi wend û îstîrê ke mi çîmanê xo de bi zor vindar-nayê, kerdî war.

Çend gaman ra tepîya kî mi parka Deniz Gezmîşî dîye. Parkaya ke bi serran sembol bîye, gencan jê ayê kerdenê pay.

Qalê Denizî ke kerd, verê coy a parka amênê merdimî vîr. Tim Denizî ser o bîye. Nika hên tenya, dara huşke ser o, zerê merdimî qe nêcêno ke tey nî-yado. Hetê çepê parka Denizî de kî xirqaya Mahir Çayanî... Yê tayîne fanîla, saete, yê tayîne kî dardekerdene ra ver cixara peyêna ke simita...

Merdîm terseno ke çîmanê xo hetê rastî ser bierzo. Çike uca de ki işliga Mazlum Doğanî bîye. İşligade qijkeke... Merdim şaş beno ke o Mazlumo girs çitur kewto zerê na işliga qije.

Lewê işliga Mazlumî de kincê Ferhat Kurtay û hevalanê xo bîy. Îyê ke xo pîya vêsneybî. O senê zulum bî ke şîma dî, şîma bi xo şîy merdene? Şîma senê derdî antî? Haq sebebî rê nêverdo!

Çaketêde talebeyê lîse kî rafîşte bî. Binê çaketî de namê Erdal Erenî nusîyaybî. Derbe domanî kî qetl kerdîbî. Adetê xo hen bî, serrê Erdalî kî kerdî pîl û darde kerd.

Peynîya cayê kincan de çaketê Hirant Dînkî bî. Jê ê bînan kan û qirmîçik nêbî. Çaketode qedîfe û newe. Merdena ey a tejiye ano re merdimî vîrî. Merdim lanet ro çikî kero nêzaneno.

Îşkence û zulmê ê wextî ke ard ere xo vîrî, mi sereyê xo dard we, dormê xo de qazetan de nîyada. Pêro kerdîbî girs û zerê salone de fiştîbî ra. Pêrone kî derbe goynayêne.

Ortê nê şermî de bara zafine esta, mi reyna dî ke bara girse yê çapemenî û weşanî ya.

Reywana Şewe

Bedrîye TOPAÇ

Dayê va "Ti senîn a?"
Mi vat, "Ez zaf rind a. Ti mi qet meraq meke."

*

Dayê, ez wela xo ra dûrî de qet rind nîya. Payîz zereyê mi de bermeno. Çimê mi her şewe xo çarnenê zerrîya mi û mi rê hewnî benê heram. Wexto ke tîje dinya ra bar kena, wexto ke dinya homete şona hewn ra, ez bena raywana şewe û çimê mi lél de vîni benê. Hedera mi nîna. Zereyê mi de estora bê-wayîre fetilîna. Solix mi de nêmaneno. Mi ser o qefelîyayîşê cuye maneno û ez sewbîna cuye ra solix tirena.

Dayê, çimê mi merdene ra pîrê. La ez onçî çîmanê xo ra domanê merdeyî verdena şewe. Mezexaneyê merdimîye merdûnê mi ra beno pîrê.

Dayê, îta vewre çin a. Vila verê vewre bê vewre bena?

Ez her şewe destûnê xo kena derg û rîyê aşme ra yew kefa

vewre cêna. Seba xo, seba to, seba ezbeta ma...

Ez çinbîyayîşê xo kena ser. Boya vewre şewe de bena vila. Boya vewre mezgê mi de bena vila. Teynayîya rute zereyê mi de zîl dana.

Zereyê şewe lawayîşê kuti-

kûnê veyşanû ra pîrê o. Lawayîşê înan ra leşa mi lerzena. Ez bena raywana şewe û sîya aşme de seba hewnûnê rindekû çilû nana ro. Şodir onçî mi nêvînenno...

Û ez zî hewnê xirabinû vînena. Rîyê hardî mi rê xora teng o, endî rîyê asmênî zî bîyo teng. Roj bî roj sîya şaristanan ginena rîyê mi ro. Ax dayê! Rîyê teynayîye sey çelewê zimistanî zaf serdin o. Zerrîya mi cemedîna.

Dayê, ez qewmê xo ra dûrî de qet rind nîya. Ez rîyê xo çarnena asmênê tarî û Heqî ra pers kena:

"Heqo, nê hewnê xirabinî çiqas derg ê? Şodirê nê hewnûnê xirabinû kotî yo? Çimê mi key rindekiye vînenê?" Ez cewabê persê xo nêpawena. Yew de jo tenik kena çengeyê rîyê xo û şewlê şewe de qayîtê rêça xo kena. Qayîtê rêça xo ya bêwa-

yîre kena...

Dayê, ez qet rind nîya. Wexto dirîyayî de bîlasebeb rayîr kewt çîmanê mi û ez rew domanîya xo ra vişîyaya... Bîlasebeb teyrû zerrîya mi terk kerde û ez rew mîyanê zeze-mele de menda.

Dayê, ez xo rê hesîrê çîmanê xo ra bextîyarîye virajena la yew va êno û rijneno. Hênîye çîmanê mi asmênî awe dano la asmên yew dilapa awe mi nêdano. Ez hîna doman a dayê. Zurê min ê tewr rindakan nêqedîyay nî rastikî mi rê zaf giranê.

Dayê keyê na xirabîye çin o? Çayê her wext mi dima geyrena? Çayê merg hendayê hewnê şewe mi ra nêzdî yo?

Mi emşo meqes girewt porê xo yo derg û sîya qesna. Mi hêvî kerd ke barê mi beno şenik. Mi dî ke, mi sewbîna leteyê domanîya xo birnayo. Mi dî ke barê mi hendayê koyan bîyê girdî...

Dayê, to vatenê "Lulika adirî seba eşqê adirî xo veyşnena" Ez seba kamî veyşnena dayê?

"Ti mi qet meraq meke. Ez keynaya asmênî, ez vila verê vewre, zaf rind a..."

Averşiyayîşî Medenîyetî

Îsmâîl GUVEN

Mi zî sey her kesî xo kerd muxatabî nê persî: Gelo medenîyet ho averşino yan peyser şino? Hetêk de merdimî sey turîstan aşme ser o geyrenê, heto bîn de bi hezaran gedeyî vêşaniye ra mirenê û xemî kesî zî nîyo. Tîya de, pênekewtişêk (paradoksêk) aseno. Seba ke ma nê pênekewtişî rê cewab bivînê, ganî ma hêverî manaya medenîyetî îzeh bikê.

Medenîyet, kokê xo erebkî yo û çekuya "medîne" ra virazîyayo. Manaya medîne, "cayê îqametî, şaristan, şaristanîbîyayîş" o. Rojawan de herinda medenîyetî de çekuya "civilisation" gurîniyena. Na çekuye "civitas"ê latînkî ra yena û çekuyanê city (îngilizkî de bajar), çite (fransizkî de bajar), civic (îngilizkî de bajarî), civit (îngilizkî de nazîk, kîbar) ra têkildar a.

Seîdê Kurdî, medenîyetî bi nê manayan bar keno: Edalethesiye, ciwîyayîşo însanî yo baş û rind, şaristanîbîyayîş, îlm û huner û fen de averşiyayîş, daîreyî ûsulî de goreyê emranê îslamîyetî (îslamîyet ra qest, ercayê merdimîye yê tewr berzî yê.) ciwîyayîş. Sosyolog R. M. Mac İver seba medenîyetî wina vano: Heme teşkilat û mekanîzmayê ke merdimî seba kontrolkerdişî, şertî ke serî xo de karîger î, ardî pê. Antropologo alman Thurnwald: Medenîyet, wayirbîyayîşî wasitayanê teknîkî û pêrasayeyê zanayî ifade keno.

Senî ke aseno, medenîyet di lingan ser o awan bîyo: Hetê xo yo madî û hetê xo yo manewî. Medenîyeto madî ewro bi teknoloji, bi refah û asaniye ifade beno. Zaf kesî vateyê medenîyetî ra tenya teknoloji fam kenê. Averşiyayîşê teknoloji sey averşiyayîşê medenîyetî vînenê. Labelê wina nîyo. Ma tîya de yew nimûne F. Gulenî ra bidê û na îdîaya xo xurt bikê. Wina vano: "Eke eleqeyê înan (yanî tena teknoloji, bi refah û asaniye ciwî-

yayîş) bi medenîyetî ra bibîn, ew çax ma çend aşman de yew merdimî û çend serran de zî yew komel kerdîn medenî. Heyhat!.." (F. Gulen, Ver bi Cenetî Vînderkerdeyî)

Yanî çiyê madî ke tarîxî merdimayeti ra hetanî ewro resayo pê, tena manaya medenîyetî nêdanê. Şiyayîşê aşme ser, kopyakerdişê DNA ûsn. hetêkî medenîyet î; labelê heto bîn yê medenîyetî hîna muhîm o. Ma ew het, binê nameyê merdminiye de kategorîze kenê. Şefqat, heskerdiş, orf û adetî, parkerdiş, piyaciwiyyayîş, pakîya qelbî ûsn. taybetiyê merdimîye yê. Ez wazena tîya de nimûneyêk bidî: Merdimêk bifikirîn, wa binê ci de erebeyo tewr baş bibo, wa villayanê tewr başan de biciwiyo, wa kincanê tewr başan birayero. Yanî wa hem teknoloji û hem zî refah û asaniye ra tam nehî (fayde) bivîno. Û heto bîn de kes xemî ci de nêbo, yew taybetiya merdimayeti zî tede çîn bo. Verî çimî ey de merdim ganî ver de bo, destî xo ci rê derg nêkero... Û yewna merdimî bifikirîn, wa keyeyêko xirabe de biciwiyo, feqîr

bo, bêkes bo û wa bê alet û edewatan bo. Labelê wa heto bîn de tede şefqat, heskerdiş, parkerdiş bibo. Wa nanê xo ra nîme zî bido pişingê verî berî û xo tam mird nêkero. Û nika nê her di merdiman bîyarîn têtet. Kam hîna medenî yo? Medenîyet goreyê teknoloji diyar beno, yan zî goreyê merdimîye? Merdim hetanî ke merdim nêbo, nêbeno medenî. Ganî hêverî xo bi taybetiyanê merdimîye bar bikero.

Ma eşkenê nê esasî ser o cewabê pênekewtişî bide. Çiyê ke aver şino medenîyet nîyo, hetêkî medenîyetî yo. Ganî ma bi yew hetî xo nêxapîne.

werî, wa tehmê fekê mi weş bo, ser de zî ez kerge wena."

Luye çimanê xo cenena pêra, fekê xo akena, goşanê xo qefilnena û pawena.

Kerge vana:

- Waka luye, hetanî ke ez nêvajî çimanê xo ake, ti çimanê xo anêkê.

Kerge ewniyena ke luye pêro vateyê aye ardî ca. Hêdîka cayê xo ra wurzena, hetê banê wayîrê xo ser şina.

Luye pawena ke kerge hak bikero, veng aye bido. Ewniyena ke kerge ra veng-vaj çin o. Hêdî-hêdî çimanê xo akena ke çî akero! Kerge hema-hema resaya verê banê wayîrê xo. Kerge wina xelsiyena, luye destveng agêrena.

Newe ra nuştîş:

Huseyîn ÇAKAN

Mewlidê Kirdî - XII
(Ehmedê Xasî)Eno Mebhesê Helîmay Se'dîyan o,
Redîyellahu Te'ala 'Enha

Amîna va, "Hewnê min de bî beyan, go bido yê şit Helîmay Se'dîyan."

Çende rocî be'dê cû yew kariwan ame Mekke, name vatê "Se'dîyan".

Yîne dir bî hem Helîmay Se'dîyan.

Şî xwu rê berd seyidê însan û can.

Ay zî yew lacêke qic bî; Zumrete.

Her dî piya bî şitwerê ay hurmete.

Yew herêke bî te dir, yo zî lexe labelê nêrsayne ci esla tu her.

Çunkî paştayê yê ser o nûrul-umem bî, bizanê, her zî "Ye'fûr" bî bi nam.

Se'dîyan weqto kû dî hukmê herî,

bî muheyyer, va Helîma ra "Verî

ma xo rê vatê, eno her go di rey

de bimano, nêşkeno bêro çî rey!

Ma di enka vînenê zey yew 'xezal

meş keno rey ra bi emrê layezal.

Hem şima hîrê tenî piya niştê ci,

ancî yew her nêrseno pey ra bi ci!"

Tavilî Hoday zuwanêkew fesîh

vist yê fek, yê bi sewtêkew melîh

va, "Eceb min de memanê se'dîyan,

ez bi nê şiklî ger şî asîman!

Çunkî niştî min Muhemmed zul-'elem,

yo kû qey yê xelq bîbî 'ers û qelem.

Eyro paştayê min bi xwu efdeltir a.

Masiwa ra baş bizanê ey wera!"

Se'dîyan pêro eceb mendî tamam.

Va "Xîyal o yan bira yo no kelam?"

Şî keye axir Helîma serwere.

Kerd wey hetta kû bî hîrêserre.

Va Helîma "Qet ebed yew rayke fer

min necaset nêdî ê wa, hem eser."

Weqto 'ewwul bî xeberdar yo nezîr,

va hema "Ellahu ekber min kebîr!"

Be'dê cû ancî Helîma nazike,

kerd espar û verê yê şa Meke.

Berd û teslîm kerd bi qeybê Amîna.

Ay zî bî şa, ma zî şa ke, Rebbena!

'Emrê yê weqto tamam bî şeş serrî,

Amîna zî şî dunya ra ay serrî.

Weqto yê rê heşt serrî bî munqelib,

qebîrê rê meyman bî 'Ebdulmuttelib.

Mend Ebîtalib tenê pî heyderî,

bî ci rê hafiz, bi emrê ekberî.

Wazenê ger ma xelasîyya tamam,

vatişem ma, es-selatu wes-selam.

Transkrîbe: Roşan Lezgîn

Luye û Kerge

Rojêk luye verê yew dewe de gêrena. Ewniyena yew kerge ha banê wayîrê xo ra zaf kewta dûrî. Luye kerge tepîşena. Zerrîya luye şina hakan. Kerge ra vana:

- Eke ti mi rê hebê hak bikerî, ez to nêwena.

Kerge vana:

- Temam, ez to rê hak kena, feqet yew şertê mi esto.

Luye vana:

- Şertê xo vaje.

Kerge xo rê yew ca vînena ke tede hakan bikero. Cayê xo da kewena, ewniyena ke luye ha ewniyena aye ra. Kerge vana:

- Waka luye, şertê mi, ti gerek nêewniyê mi ra. Eke ti biewnîyê mi ra, ez nêşkena hak bikerî. Ti gerek çimanê xo bicenê pêra, destanê xo bidê ser, goşanê xo bigêrê, fekê xo akerte biverdî.

Luye xo bi xo vana "Temam, ez yew hak bi-

Deyîra Ehmedê Musayê Axan

Gidî leyro, leyro, leyro, leyro leyro, leyro leyro,
leyro Ehmedê mi leyro

Gidî leyro, willay mi va bin' Derey' Bazuyon cerron
o, leyro leyro, leyro Ehmedê mi leyro

Gidî leyro, mi va Elî Heyder û mew' Qerbegono,
leyro leyro, leyro Ehmedê mi leyro

Mi va Delu Fikrî vîyert şî Şela Heydonîyo, leyro
leyro, leyro Ehmedê mi leyro

Gidî leyro mi va Elî Heyder û me vîyert şî Têniğê,
Zelekê, Gaweronê, Heydonê, Xeylonê, Gûwarê
bêwî mîyono, leyro leyro, leyro Ehmedê mi leyro

Gidî leyro mi va day' piro kişta bonê Musay Axon
çadira siya ya, leyro leyro, leyro Ehmedê mi leyro

Gidî leyro mi va Elo, Feto de kaş kî teber qoltixon û
sendelîyono leyro

Mi va Ehmedê mi naşî yo, tirkî nêzono, leyro leyro,
leyro Ehmedê mi leyro

Gidî leyro mi va Hus Mehmêd Eyşun fitney guron o,
leyro leyro

Wi dişmenê pîrik û pîrbabon o, leyro leyro, leyro
Ehmedê mi leyro

Gidî dayê mi va ti pey se kena perono dayê

De destê mi bigê ma şinê Gola Şekerono dayê

Gidî leyro mi va mi rê kaş ki teber mayîna Musay
Axono, leyro leyro, leyro Ehmedê mi leyro

Mi va dekena heqbeyê altunono, leyro leyro, leyro
Ehmedê mi leyro

Gidî leyro mi va ez Ehmedê xo dima şina hetanî
Pîron û Pîrajmonê bêwî mîyono, leyro leyro, leyro
Ehmedê mi leyro

Mi va ez Ehmedê xo erzena ver pey altunon o leyro
leyro, leyro Ehmedê mi leyro

Gidî leyro, Mi va Delî Fikrî ne dîn o ne îmon o, leyro
leyro

We bîyo qesabê ma kurdon o, Kurdîston o, leyro
leyro, leyro Ehmedê mi leyro

Gidî leyro mi va awkay kaşon çeng û wurdês î,
leyro leyro

Mi va Ehmedê mi kîştî eşto eşto binê kelûndêsî, leyro
leyro, leyro Ehmedê mi leyro

Dengbêj:

Hin Gewêlij (Hanefî Düşürge)

Deşifre:

Roşan Lezgin, Wehdet Sîwanij,
Bîlal Zilan

Notê Edîtorî:

Wehdet Sîwanij vano, na deyîre kêmi ya,
ganî peynî de tayêna çî estbo û mîyan ra
çayêk de zî nê vateyî estbîy: "Elî Heyder
û mew' Qerbegono, reş mûrdaro şîyo Hênî
mîyono /Delî Fikrî vîyert şî Sîwûno, adir
kerd Şelay' Heydûno, kila sur vecêya as-
mênûno". Labelê mamosta Malmîsanij
vano, çend varyantê na deyîre estê.

Goreyê melumatê ke Wehdet Sîwanijî
dayî, Ehmedê Musayê Axon (Ehmedê Musê
Axan) Xeylanê Kebîr ra yo. Dima dewlete
peynamêyê keyeyê înan kerdo "Özates".
Xeylanê Kebîr mintiqaya Koyê Sipî de de-
wêka Dara Hênî ya. Westê Herbê Şêx Seîdî
de leşkerê tirkan ke binê qumandarîya qa-
tîlanê sey Elî Heyder û Delî Fikrî de qetlîam
kenê, mintiqaya Sîwanî de dewa Xiraba
(Kavaklı) ra Arif Axayî, Xeylanê Kebîr (Ger-
çekli) ra Ehmedê Musayî û Mişkêx (Bay-
ramlı) ra Hesê Fate tepîşenê. Gelek zerdan
bertîl danê ke nêre kîştîş. Teslîmê çend es-
keran kenê ke biberê Dîyarbekir mehkeme
bikerê. La gama ke binê dewa Pîrajmanî
(Kurşunlu) ra vîyarenê, yew dere de her
hîrine zî kişenê. Pîrajmanijî cenazeyê înan
defn kenê. Serra 1978 yan 79 de tornê Eh-
medê Musayê Axon, tornê Arif Axayî û
tornê Hesê Fate şinê Pîrajman, wazenê
mezela înan neql bikerîn. La şarê Pîrajmanî
qayîl nêbeno, vanê, nê şehîdê ma yê, ma
sey ziyarete şinê mezelê înan ser, ma qayîl
nêbenê ke şima nê mezelan tîya ra biberîn.

Na deyîre ra aseno ke kirdî (zazayî) baw
û bawalan ra wayîrê şîurê kurdîtiye yê,
dewaya Kurdîstanî kenê. Ge-ge tayê mer-
dimê nîyetxirabî wazenê mîyanê kirdan de
cîyayîye virazê, îdîa kenê ke kirdî (zazayî)
xo ra nêvanê ma kurd î, welatê xo ra zî nê-
vanê Kurdîstan. Labelê na deyîra tarîxî,
rastîya kirdan eyan-beyan mojnena: "We
bîyo qesabê ma kurdon o, Kurdîston o,
leyro leyro, leyro Ehmedê mi leyro"

Kesê ke wazenê deyîre goşarî bikerîn,
eşkenê www.facebook.com de linkê
<http://www.facebook.com/video/video.php?v=2139515214187> bitiknê.

MA SOND WEND

Ma sond wend
Her çiyê pîrozî ser o
Ma sond wend

Kede ser o

Yew roje

Her şar wayîrê yew welatî
Her merdim wayîrê yew
keyeyî beno

Erdî ser o merdimko kole û
esîr nêmaneno

Û heme şer û cengî qedî-
yenî

Ma vazdê ver bi aşitî
Ey însan

Azadiye şîya aşitîye de
bena xişn

Rohelat Aktulum

NAMEYÊ VILAN

Amadekar: Ehmedê Dirihî

qeranfîl (Çewlîg)
qerenfîl (Diyarbekir)
qerenfel (Dêrsîm)
qurnefîl (Sêwregî)

Kurmancî: al, dimisok,
gulfam, hiznê îsiv, hiznî usiv,
hiznî wisive, mêx, mêxek,
mêxik, mîxek, mîxêk, pîvazî,
qirnefîl, qurnefêl, soravî,
zirmêxek, zirmêxik

Soranî: gulemêx, xizem

Goranî: gulemêxek,
gulemêxekî kêwî, qenefîl,
topizê giwaw

Latînî: Dianthus

Tirkî: karanfil

NAMEYÊ HEYWANAN

Amedekar: Roşan Lezgin

borane (m), kevoke (m),
kurkurike (m),
gogerçine (m)

helî (n), qertal (n)

Not: Nameyê makî (bi tirkî: dişil) bi (m), nameyê nêrî
(bi tirkî: eril) bi (n) îşaret bîyê.

baz (n), teyrê baz (n)